

Aleksandra Gorzkowicz¹
Pod opieką merytoryczną dr Anety Kazaneckiej

WOJNA HYBRYDOWA NA UKRAINIE JAKO PRZYKŁAD WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Streszczenie: Artykuł przedstawia charakter współczesnych konfliktów zbrojnych, których cechą stanowi hybrydowość. Definiuje genezę powstania pojęcia wojny hybrydowej oraz tzw. zielonych ludzików, a także prezentuje ich status w prawie międzynarodowym. Dodatkowo przedstawione zostały cechy charakterystyczne dla konfliktów hybrydowych. W artykule przytoczony został przypadek Ukrainy, która stanowi typowy przykład tego rodzaju działań zbrojnych.

Słowa kluczowe: wojna hybrydowa, prawo międzynarodowe, prawo humanitarne, little green men, kryzys krymski, konflikt wschodnio ukraiński

WSTĘP

Koniec XX oraz początek XXI wieku to okres wielu wyzwań, a przede wszystkim zmian jakie zachodzą w myśleniu strategicznym. Współcześni teoretycy wojskowości, na czele z Williamem J. Nemethem oraz Frankiem G. Hoffmanem, prowadzą ciągłe próby nad wyjaśnieniem pojęcia „wojny hybrydowej”. Wbrew powszechnym opiniom, które przekazują mass media, koncepcja hybrydowości współczesnych wojen narodziła się nie w Rosji, lecz w Stanach Zjednoczonych². Do jej powstania przyczyniły się przede wszystkim doświadczenia z misji w Iraku oraz Afganistanie, gdzie prowadzone w sposób tradycyjny i przy użyciu nowoczesnego sprzętu operacje militarne nie gwarantowały pokonania przeciwnika prowadzącego działania przy użyciu niekonwencjonalnych, a także asymetrycznych środków oraz metod walki³.

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat przeobrażeniu uległo zjawisko wojny. Nie tylko wzrosła liczba konfliktów o charakterze wewnątrzpaństwowym, ale także coraz częściej ich stroną stają się podmioty niepaństwowe. Ponadto cechą charakterystyczną współczesnych konfliktów zbrojnych jest zatarcie się *granicy pomiędzy żołnierzami a cywilami oraz stanem wojny a stanem pokoju*⁴. Zdaniem wielu teoretyków, przyczynami jakie doprowadziły do tych zmian są: zakończenie zimnej

¹ Aleksandra Gorzkowicz – studentka III roku studiów I stopnia na kierunku Bezpieczeństwo Narodowe w Akademii Wojsk Lądowych im. gen. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu oraz III roku studiów I stopnia na kierunku Dyplomacja Europejska na Uniwersytecie Wrocławskim.

² Ł. Skoneczny., *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia*, [w:] *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego: Wojna hybrydowa – wydanie specjalne*, pod red.: P. Potejko, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Centralny Ośrodek Szkolenia im. Gen. Stefana Roweckiego „Grota”, s. 40.

³ *Przedmowa*, [w:] *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, pod red.: W. Sokały i B. Zapały, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2011, s. 5.

⁴ Ł. Skoneczny, *op. cit.*, s. 39.

wojny (wprawdzie zmniejszyła się ilość wojen wspieranych przez oba mocarstwa, jednakże znikł także „stabilizator”, który utrzymywał stabilność systemu międzynarodowego), zakończenie procesu dekolonizacji i wojen postkolonialnych (II połowa XX wieku to przede wszystkim konflikty o niepodległość od dotychczasowych mocarstw kolonialnych, a także walki o granice pomiędzy nowopowstałymi państwami) oraz militaryzacja ludności cywilnej (stronami konfliktów stają się coraz częściej podmioty pozapaństwowe, niejednokrotnie walczące o swoją tożsamość narodową, etniczną, bądź religijną)⁵.

1. GENEZA POJĘCIA WOJNY HYBRYDOWEJ

Pojęcie „hybrydowy” pochodzi od łacińskiego słowa hybryda, które oznacza coś składającego się z często niepasujących do siebie elementów⁶. Jest to właściwość, która stanowi wynik skrzyżowania, bądź pomieszania cech należących do różnych, odmiennych strukturalnie kategorii⁷. Hybrydyzacja, w odniesieniu do konfliktów zbrojnych toczących się we współczesnym świecie, interpretowana jest jako *współistnienie elementów „starych” i „nowych” wojen, klasycznych konfliktów zbrojnych i wojen „ponowoczesnych”, starcia narodowych armii i konfliktów asymetrycznych, supertechnologii wojskowych i prymitywnych broni, walki o terytoria i zasoby oraz sporów o tożsamość i wartości, konfrontacji zaściankowości i kosmopolityzmu*⁸.

Za prekursora terminu „wojna hybrydowa” uznawany jest Thomas R. Mockaitis, który pojęcie to wykorzystał w swoich publikacjach odnoszących się do kampanii ekspedycyjnych Wielkiej Brytanii w 1990 i 1995 roku⁹. Jeszcze w 1991 roku, oficer marines płk William Nemeth określił na przykładzie wojen w Czeczeni, że wojny hybrydowe będą stanowić jeden z głównych problemów świata zachodniego w XXI wieku¹⁰. W swojej publikacji *Future war and Chechenya: A case for hybrid warfare* z 2002 roku Nemeth zastosował termin wojny hybrydowej jak charakteryzujący działania zbrojne polegające m.in. na organizacji armii, która odzwierciedla poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego danej wspólnoty, postrzeganiem w całkowicie odmienny sposób niż Zachód siły militarnej polegającej, w odniesieniu do hybrydowości współczesnych konfliktów zbrojnych, na wykorzystaniu taktyk partyzanckich, a także umiejętnego zastosowania najnowszych technologii komunikacyjnych w działaniach nie tylko taktycznych, ale również strategicznych¹¹. Wpływ na rozwój kategorii hybrydowości wojen współczesnego świata przyniósł również konflikt Izraela z libańskim Hezbollahem w 2006 roku, który został określony przez Amerykanów jako rozwinięta forma konfliktu o charakterze niekonwencjonalnym, prowadzonego przez aktorów niepaństwowych. *Wizja i strategia marines [do] 2025*, dokument Piechoty Morskiej Stanów Zjednoczonych wydany w 2008 roku, określa konflikty hybrydowe jako te, które

⁵ *Ibidem*, s. 39.

⁶ *Ibidem*, s. 40.

⁷ A. Gruszczak, *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna*, [w:] *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, pod red.: Witolda Sokały i Bartłomieja Zapały, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2011, s. 11.

⁸ *Ibidem*, s. 11.

⁹ M. A. Piotrowski, *Konflikt nigdy nie jest prosty: amerykańska teoria i doktryna wojen oraz przeciwników hybrydowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 2015, nr 2, s. 10.

¹⁰ *Ibidem*, s. 11.

¹¹ Ł. Skoneczny, *op. cit.*, za: Nemeth W. J., *Future war and Chechnya: A case for hybrid warfare*, Monterey, CA 2002, s. 40-41.

zniwelują istniejące różnice pomiędzy wojnami tradycyjnymi a tymi nieregularnymi, terroryzmem, a także przestępczością¹². Nie ulega wątpliwości, że wzrost popularności terminu wojna hybrydowa nastąpił w 2014 roku w momencie aneksji przez Rosję Półwyspu Krymskiego. Wtedy pojęcie to zaczęło być wykorzystywane w pracach czy analizach odnoszących się do problematyki szeroko pojętego bezpieczeństwa¹³. Sprecyzowanie pojęcia „konfliktu hybrydowego” miało miejsce w zatwierdzonej w 2015 roku *Narodowej strategii wojskowej USA*. Dokument ten określa go jako taki, który łączy techniki, zdolności oraz zasoby określonej strony konfliktu do osiągnięcia zamierzonych celów¹⁴.

Po opublikowaniu pracy Williama Nemetha, próby zdefiniowania zjawiska wojny hybrydowej podjęło się wielu analityków. Jednym z nich jest Frank G. Hoffman, który w publikacji *Conflict in the 21st century: Rise of the Hybrid Wars* z 2007 roku dokonał próby zdefiniowania pojęcia wojny hybrydowej. Jego zdaniem wojny tego typu to połączenie odmiennych działań wojennych, w tym działań konwencjonalnych, nieregularnych taktyk i ugrupowań zbrojnych, aktów terrorystycznych, wliczając masową przemoc i przymus, oraz działalność przestępczą¹⁵.

Wyjaśnienia terminu wojny hybrydowej podjął się również rosyjski teoretyk wojskowości generał Walery Gierasimow. W swojej doktrynie nie zawarł on terminu wojna hybrydowa, jednakże sposób w jaki opisuje rozwój wojen w przyszłości wskazuje na zjawisko takich działań zbrojnych. Gierasimow wskazuje na wzrost znaczenia niemilitarnych środków oddziaływania, przede wszystkim tych o charakterze politycznym, ekonomicznym, a także humanitarnym, które uzupełniane są przez manipulowanie nastrojów miejscowej ludności. Działania tego typu wykorzystywane są przy udziale środków militarnych, które przyjmują najczęściej postać wojny informacyjnej lub operacji jednostek specjalnych¹⁶. Przedstawia on zacieranie się różnic pomiędzy operacyjnym, strategicznym, a także taktycznym poziomem działania, czy operacjami o charakterze ofensywnym i defensywnym¹⁷.

2. CECHY HYBRYDOWOSCI WSPÓŁCZESNYCH WOJEN

Konflikt noszący znamiona wojny hybrydowej istnieje na dwóch płaszczyznach. Pierwszą z nich jest płaszczyzna terytorialna utożsamiana z państwem, bądź tradycyjnymi wspólnotami etnicznymi, klanowymi, czy plemiennymi, które zamieszkują dane terytorium. Drugą jest płaszczyzna wirtualna, która ma charakter transgraniczny i ponadterytorialny. Transgraniczność wojny hybrydowej związana jest z możliwością wystąpienia konfliktu nie tylko pomiędzy państwami wykorzystującymi nieregularne oddziały, ale głównie pomiędzy państwem a podmiotem niepaństwowym posiadającym swoją siedzibę na terytorium innego państwa¹⁸. Ważną cechą konfliktów hybrydowych jest ich psychologiczny charakter, a także wykorzystywanie przestrzeni cybernetycznej w celu zniszczenia systemów informacyjnych oponentów, rozprzestrzeniania treści propagandowych

¹² M. A. Piotrowski, *op. cit.*, s. 22.

¹³ Ł. Skoneczny, *op. cit.*, s. 39-40.

¹⁴ M. A. Piotrowski, *op. cit.*, s. 21.

¹⁵ Ł. Skoneczny, *op. cit.*, za: Hoffman F. G., *Conflict in the 21st century: the rise of hybrid wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington 2007, s. 42.

¹⁶ *Ibidem*, s. 43.

¹⁷ *Ibidem*, s. 44.

¹⁸ A. Kleczkowska, *Wojna hybrydowa – uwagi z perspektywy prawa międzynarodowego publicznego*, „Sprawy międzynarodowe” 2015, nr 2, s. 95.

lub przesyłania gróźb. Niemniej jednak pozapaństwowa strona konfliktu często wykorzystuje kryminalne metody działania, aby wesprzeć nieregularne oddziały lub dokonać destabilizacji sytuacji wewnętrznej państwa, m.in. poprzez proliferację broni wszelkiego rodzaju, przemyt narkotyków, bądź współpracę z miejscowymi organizacjami mafijnymi¹⁹.

Najlepiej wojnę hybrydową obrazuje konflikt pomiędzy armią izraelską a Hezbollahem, czyli tak zwana II wojna w Libanie. Frank G. Hoffman, na jej podstawie, wymienia uniwersalne cechy, które są charakterystycznymi elementami współczesnych wojen hybrydowych. Jako pierwszą wymienia umiejętność podmiotu pozapaństwowego do podjęcia działań zgodnie z zachowaniem zachodniego modelu prowadzenia działań zbrojnych. Cechą charakterystyczną jest też wysoki poziom przeszkolenia oddziałów bojowych podmiotu niepaństwowego, który jest w stanie wykorzystać obszary miejskie w celu ukrycia swoich oddziałów oraz zorganizowania wszelkiego rodzaju zasadzek. Ponadto potrafią one sprawić, że żołnierze umiejętnie przenikają pomiędzy ludność cywilną, co utrudnia ich identyfikację. Strona konfliktu, która nie posiada statusu państwa, często realizuje także działania informatyczno-wywiadowcze na poziomie operacyjnym (koordynowane przez kierownictwo) lub strategicznym. Istotny element charakteryzujący wojnę hybrydową stanowi posiadanie przez żołnierzy podmiotu pozapaństwowego najnowocześniejszego sprzętu wojskowego, wśród którego wymienia się raketowe pociski przeciwokrętowe i przeciwpancerne²⁰.

Wspólne cechy wojen hybrydowych, jakie wskazują Frank G. Hoffman i Walery Gierasimow, to zmiany zachodzące w kierowaniu współczesnymi konfliktami zbrojnymi. Wśród nich wymieniane są decentralizacja struktur dowodzenia, połączenie strategii operacyjnej i taktycznej sfery działania oraz wzrost znaczenia niemilitarnych środków prowadzenia wojny²¹. Ponadto obaj teoretycy zwracają uwagę na wzrastającą rolę form prowadzenia operacji wojennych, czyli wykorzystywanie metod partyzanckich oraz małych oddziałów. Zarówno Hoffman, jak i Gierasimow określają przyszłe konflikty zbrojne jako takie, w których nie będzie podziału pomiędzy stanem wojny i pokoju, a także żołnierzami i cywilami.

W *Military Balance 2015*, raporcie oceniającym zdolność militarną państw na świecie, za trzy najważniejsze cechy wojny hybrydowej (w oparciu o działania Rosji wobec Ukrainy) uznane zostały „wykorzystanie sił konwencjonalnych i specjalnych z operacjami propagandowymi w celu zastraszania oraz wzniesienia i podsycania konfliktu etnicznego, szybkie uderzenia połączone z cyberatakami oraz utworzenie nowych struktur politycznych, nawiązanie relacji ekonomicznych z użyciem środków wsparcia socjalnego dla konsolidacji zdobyczy oraz uniemożliwienia powrotu *status quo* sprzed konfliktu”²².

3. WOJNA HYBRYDOWA W PRAWIE MIĘDZYNARODOWYM

Zjawisko konfliktu noszącego znamiona wojny hybrydowej obecnie nie jest regulowane przez prawo międzynarodowe. Skutkiem tego jest ograniczona

¹⁹ *Ibidem*, s. 96.

²⁰ Ł. Skoneczny, *op. cit.*, za: Hoffman F. G., *Conflict in the 21st century: the rise of hybrid wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington 2007, s. 42.

²¹ *Ibidem*, s. 44.

²² K. Wąsowski, *Istota i uniwersalność rosyjskiego modelu wojny hybrydowej*, „Sprawy międzynarodowe” 2015, nr 2, za: *The Military Balance 2015, The annual assessment of global military capabilities and defense economics*, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, London 2015, s. 45.

możliwość odpowiedzi na tego typu działania przez społeczność międzynarodową, a w szczególności przez NATO i Unię Europejską²³. Jednym z ważniejszych aktów prawnych regulujących problematykę konfliktów zbrojnych jest Karta Narodów Zjednoczonych podpisana w 1945 roku. Artykuł 2, a dokładniej punkt 4 tego artykułu określa, że *wszyscy członkowie powinni [...] powstrzymać się od [...] użycia siły przeciwko nietykalności terytorium albo niepodległości politycznej któregośkolwiek państwa, lub wszelkiego innego sposobu niezgodnego z zasadami Narodów Zjednoczonych*²⁴.

Ważną kwestię stanowi także zapis artykułu 51, w którym zawarta została informacja dotycząca prawa do samoobrony na wypadek napaści zbrojnej. Zastosowanie tych norm prawa międzynarodowego będzie właściwe za każdym razem, kiedy dojdzie do konfliktu o charakterze międzynarodowym lub transgranicznym. Oznacza to, że zakaz użycia siły oraz wykorzystanie prawa do samoobrony będą dotyczyły również konfliktów noszących znamiona wojny hybrydowej²⁵.

Normy międzynarodowego prawa humanitarnego również regulują zasady prowadzenia wojny tego typu. Zgodnie z artykułem 2, który jest wspólny dla czterech Konwencji Genewskich podpisanych w 1949 roku, przepisy w nim zawarte mają zastosowanie w przypadku „wypowiedzenia wojny lub powstania jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny”²⁶.

W związku z taką interpretacją norm zawartych w Konwencjach Genewskich - bez względu na nazwę konfliktu, bądź środki wykorzystywane przez jego strony - każdorazowe użycie sił zbrojnych lub innych sił, takich jak oddziały ochotnicze lub członków zorganizowanych ruchów oporu, będzie łączyło się z respektowaniem zawartych w tych aktach prawnych przepisów międzynarodowego prawa humanitarnego. Liczba ofiar, rodzaj użytej broni, czy w końcu rozmiar konfliktu, nie mają jakiegokolwiek wpływu na stosowanie norm Konwencji Genewskich. Dotyczą one konfliktów zbrojnych każdego rodzaju, a więc także tych mających charakter hybrydowy²⁷.

W regulaminie, który stanowi załącznik do IV Konwencji Haskiej z 1907 roku dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej, w artykule 1 określono, że *ustawy, prawa i obowiązki wojenne stosują się nie tylko do armii, lecz również do pospolitego ruszenia i oddziałów ochotniczych, o ile odpowiadają one warunkom następującym:*

- *jeżeli mają na czele osobę odpowiedzialną za swych podwładnych;*
- *noszą stałą i dającą się rozpoznać z daleka odznakę wyróżniającą;*
- *jawnie noszą broń;*
- *przestrzegają w swych działaniach praw i zwyczajów wojennych*²⁸.

Powyższy artykuł wymienia pospolite ruszenie oraz oddziały ochotnicze, które zobowiązane są do przestrzegania praw oraz zwyczajów prowadzenia wojny.

²³ *Ibidem*, s. 54.

²⁴ Karta Narodów Zjednoczonych, Dz. U. 1947 nr 23 poz. 90, art. 2 (4).

²⁵ A. Kleczkowska, *op. cit.*, s. 101.

²⁶ Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny z 12 sierpnia 1949 r., Genewa, Dz. U. 1956 nr 38 poz. 171,

https://mswia.gov.pl/ftp/OCK/dokumenty_Prawo_MPH/1949_12_VIII_IV%20konwencja_genewska.pdf, art. 2. dostęp z dnia: 21.09.2017 r.

²⁷ A. Kleczkowska, *op. cit.*, s. 102.

²⁸ *Regulamin do IV Konwencji Haskiej z 1907 roku*, http://www.pck.org.pl/pliki/mp/1907_Haga_-_IV_KH%20Regulamin.pdf, art. 1. dostęp z dnia: 12.08.2017 r.

Ponadto w przypadku wojny hybrydowej, jeśli jedna ze stron wykorzystuje oddziały nieregularne, zobowiązane są one do przestrzegania norm międzynarodowego prawa humanitarnego²⁹.

Jeśli oddziały nieregularne nie spełniają zapisu artykułu 1 Regulaminu, a przede wszystkim punktu, w którym mowa o noszeniu odznak wyróżniających, sprawa ulega komplikacji. Noszenie tego rodzaju odznak ma służyć odróżnieniu kombatantów od ludności cywilnej. W międzynarodowym prawie konfliktów zbrojnych wyróżnia się trzy grupy osób:

- kombatantów, czyli członków sił zbrojnych mających prawo do bezpośredniego udziału w prowadzonych działaniach zbrojnych;
- niekombatantów, czyli członków sił zbrojnych, którzy nie mają prawa do bezpośredniego udziału w prowadzonych działaniach zbrojnych;
- ludność cywilną³⁰.

Obecnie wymienia się jeszcze czwartą grupę – bezprawnych kombatantów, czyli obcych żołnierzy prowadzących bezprawne działania zbrojne na terytorium innego państwa³¹. Pojawienie się w trakcie konfliktu na Ukrainie niezidentyfikowanych uczestników biorących udział w walkach, którzy nie posiadali dystynkcji wojskowych, a byli umundurowani i uzbrojeni, doprowadziło do powstania problemu tzw. zielonych ludzików (little green men). Pojęcie to powstało w marcu 2014 roku i stało się częścią składową definicji wojny hybrydowej. Little green men to osoby, których twarze pozostają zasłonięte, noszą zielone mundury, a także posługują się rosyjską bronią i mówią w języku rosyjskim³². Brak noszenia emblematyki wyróżniającej uczestników walk od strony przeciwnej sprawia, że niespełniony zostaje jeden z warunków uznania za kombatanta, a co za tym idzie utraty takiego statusu w trakcie trwania konfliktu zbrojnego.

Konflikt zbrojny, oprócz charakteru międzynarodowego, może również spełniać warunki nadające mu formę działań niemiędzynarodowych. Artykuł 3 Konwencji Genewskich określa, że *gdyby na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron wybuchł konflikt zbrojny nie posiadający charakteru międzynarodowego [...]*³³, to normy zawarte w tym artykule mogą mieć zastosowanie także w trakcie działań zbrojnych, w których udział biorą tzw. aktorzy niepaństwowi. Dalszy zapis tego artykułu („każda ze Stron w konflikcie obowiązana będzie stosować się przynajmniej do następujących postanowień”³⁴) wskazuje, że postanowienia w nim zawarte obowiązują każdą ze stron biorącą udział w konflikcie, nawet wtedy, gdy nie jest ona jednym z sygnatariuszy Konwencji. Taka interpretacja artykułu 3 pozwala odnieść jego zapis do konfliktu noszącego znamiona wojny hybrydowej, w którym stronami są państwo-strona konwencji oraz aktor niepaństwowy znajdujący się na terytorium tego państwa. W związku z tym, normy międzynarodowego prawa humanitarnego mają również zastosowanie dla wszystkich konfliktów zbrojnych, bez względu na ich nazwę³⁵.

II protokół dodatkowy z 1977 roku, w artykule 1 wskazuje, że normy zawarte w tym akcie prawnym uzupełniają zapis artykułu 3 wspólnego dla wszystkich

²⁹ A. Kleczkowska, *op. cit.*, s. 102.

³⁰ T. Srogosz, *Status prawny nieoznakowanych żołnierzy w wojnie hybrydowej*, „Sprawy międzynarodowe” 2015, nr 4, s. 85.

³¹ *Ibidem*, s. 85.

³² A. Kleczkowska, *op. cit.*, s. 103.

³³ *Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych...*, art. 3.

³⁴ *Ibidem*, art. 3.

³⁵ A. Kleczkowska, *op. cit.*, s. 103.

czterech Konwencji z 1949 roku, a także regulują zastosowanie postanowień genewskich w przypadku konfliktów zbrojnych toczących się „na terytorium Wysokiej Umawiającej się Strony między jej siłami zbrojnymi a rozłamowymi siłami zbrojnymi lub innymi zorganizowanymi uzbrojonymi grupami, pozostającymi pod odpowiedzialnym dowództwem i sprawującymi taką kontrolę nad częścią jej terytorium”³⁶.

Takie sformułowanie powyższego artykułu zobowiązuje podmioty niepaństwowe, wykazujące się formą organizacji podobną do tej zawartej w artykule 1 protokołu, do przestrzegania norm międzynarodowego prawa humanitarnego³⁷. W przypadku, gdy jedna ze stron walczących nie spełnia warunku odpowiedniego zorganizowania, dowodzenia, bądź sprawowania kontroli nad określonym terytorium, tak jak ma to miejsce w przypadku wielu podmiotów niepaństwowych, status osób walczących w takich ugrupowaniach będzie możliwy do określenia nie w trakcie trwania konfliktu zbrojnego, lecz dopiero po ich pojmaniu³⁸.

4. PRZYKŁAD UKRAINY – KRYZYS KRYMSKI I KONFLIKT WSCHODNIUKRAIŃSKI

Podręcznikowym przykładem wojny hybrydowej jest konflikt na Ukrainie, który wybuchł w marcu 2014 roku. W swoim działaniu Rosja wykorzystywała charakterystyczne dla konfliktu hybrydowego metody, które była w stanie w każdej chwili zastąpić, ze względu na swój potencjał militarny, środkami konwencjonalnymi. Zdaniem zachodnich mediów, a także analityków z ośrodków analitycznych państw członkowskich Paktu Północnoatlantyckiego, aneksja Krymu i w następstwie „wojna noworosyjska”, stanowią typowy przykład konfliktu tego typu³⁹.

Od lutego 2014 roku na Półwyspie Krymskim można było zauważyć wzrost tendencji separatystycznych, co było wynikiem sukcesu, jaki ludność ukraińska odniosła w czasie tzw. Euromajdanu, czyli protestów z listopada 2013 roku. Pomimo kilkukrotnych prób pacyfikacji demonstracji, w lutym 2014 roku rozgorzały walki, w wyniku których protesty rozszerzyły się na cały kraj. Ich rezultatem było usunięcie prezydenta Wiktora Janukowycza oraz podpisanie części umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską. W związku z wydarzeniami jakie miały miejsce w stolicy państwa, na Półwyspie Krymskim rozwijała się propaganda, która przedstawiała *Euromajdan jako zbiorowisko faszystowców i banderowców*⁴⁰. Ponadto Ukraina przedstawiona została jako państwo pozostające w chaosie. Podatność na głoszone hasła, a także rozczarowanie jakie ludność Krymu odczuwała wobec dotychczasowych rządów na tym terenie przyczyniły się do powitania w Sewastopolu oraz Kerczu funkcjonariuszy odpowiedzialnych za próbę stłumienia demonstracji w Kijowie. Od chwili uroczystości powitalnych, podczas których głoszone hasła prorosyjskie oraz antyukraińskie, na Krymie przetaczały się fale protestów. Bezpośrednią przyczyną

³⁶ Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych z 8 czerwca 1977 r., Dz. U. 1992 nr 41 poz. 175, http://www.pck.org.pl/pliki/konwencje/ii_pd.pdf, dostęp z dnia: 13.08.2017 r

³⁷A. Kleczkowska, *op. cit.*, s. 104.

³⁸ *Ibidem*, s.104.

³⁹ M. Wojnowski, *Mit „wojny hybrydowej”. Konflikt na terenie państwa ukraińskiego w świetle rosyjskiej myśli wojskowej XIX–XXI wieku*, www.abw.gov.pl/download/1/1926/wojnowski.pdf, s. 7. dostęp z dnia: 10.06.2017 r.

⁴⁰ P. Ochmann, *Wojas J., Zagadnienia prawne rosyjskiej interwencji zbrojnej na Krymie w 2014 r.*, „Sprawy międzynarodowe” 2016, nr 1, s. 90.

demonstracji jakie miały miejsce na półwyspie było uchylenie ustawy językowej, która przyznawała specjalny status językowi rosyjskiemu, który na Krymie jest dominujący⁴¹.

Już pod koniec lutego na terytorium Półwyspu Krymskiego pojawiły się zielone ludziki - żołnierze w nieoznakowanych mundurach, których obecność przyczyniła się do rozpoczęcia rosyjskiej operacji zbrojnej. Dodatkowe siły rosyjskie, które w ciągu kolejnych kilku dni znalazły się na Półwyspie, przy współpracy z oddziałami samoobrony Krymu przejęły kontrolę nad licznymi obiektami. Ich działania sprawiły, że parlament krymski 11 marca 2014 roku podjął decyzję o przyjęciu deklaracji niepodległości, a następnie o szybszym przeprowadzeniu referendum dotyczącego statusu Krymu. Ostatecznie głosowanie odbyło się 16 marca. W referendum mieszkańcy Półwyspu Krymskiego oraz Sewastopola mogli zagłosować za przyłączeniem Krymu do Rosji lub pozostaniem przy Ukrainie, jednak ze zwiększoną autonomią⁴². Wyniki jakie zostały podane do publicznej wiadomości przedstawiały, że przy frekwencji wynoszącej 84%, aż 96,57% uczestników głosowało za przyłączeniem do Rosji Półwyspu Krymskiego wraz z Sewastopolem⁴³. Po ogłoszeniu wyników, władze krymskie zwróciły się do Rosji o włączenie Krymu w skład Federacji Rosyjskiej, co nastąpiło 18 marca. Podpisany w tym dniu przez Prezydenta Rosji Władimira Putina traktat o włączeniu Krymu do Rosji prawnie uzasadnił aneksję Półwyspu⁴⁴. Ukraińskie władze oraz społeczność międzynarodowa nie uznały ważności oraz wyników marcowego referendum. W międzyczasie *little green men*, przy współpracy jednostek Berkutu⁴⁵, pochodzących z Kubania Kozaków, tituszków⁴⁶, a także ochotników rekrutujących się spośród miejscowej ludności, kontynuowały rozpoczętą w czasie zamieszek blokadę rozlokowanych na Krymie baz ukraińskich. Ponadto na terytorium półwyspu pojawiły się należące do Rosji śmigłowce. W marcu rozpoczęła się również blokada portu w Sewastopolu, przy czym zielone ludziki stopniowo zajmowały ukraińskie bazy wojskowe. Zgodnie z zaleceniami pochodzącymi z Kijowa Ukraińcy mieli zakaz prowokowania konfliktów zbrojnych, co jednak nie powstrzymało niektórych baz przed stawianiem oporu.

W wyniku ataku na jednostkę w Symferopolu, w której zginął ukraiński żołnierz i raniony został dowódca, premier Ukrainy Arsenij Jaceniuk powiedział, że konflikt ukraińsko-rosyjski przeszedł z fazy politycznej do fazy wojskowej. Dodał również iż Ministerstwo Obrony Ukrainy zezwoliło żołnierzom ukraińskim na użycie broni na Półwyspie Krymskim⁴⁷. W trakcie prowadzonych operacji część żołnierzy ukraińskich zasiliła szeregi rosyjskie, co było skutkiem obietnic złożonych przez Rosjan (gwarancja służby w armii rosyjskiej oraz korzystniejsze warunki materialne). W okresie od marca do początku kwietnia 2014 roku wszystkie należące do Ukrainy jednostki na półwyspie oraz pozostawiony tam sprzęt wojskowy zostały przejęte przez Rosjan.

⁴¹ *Ibidem*, s. 90.

⁴² P. Grzebyk, *Aneksja Krymu przez Rosję w świetle prawa międzynarodowego*, „Sprawy międzynarodowe” 2014, nr 1, s.19.

⁴³ M. Wojnowski, *op. cit.*, s. 91.

⁴⁴ P. Grzebyk, *op. cit.*, s. 20.

⁴⁵ Berkut – podlegająca Ministerstwu Spraw Wewnętrznych wyspecjalizowana jednostka ukraińskiej milicji, która utworzona została w 1992 roku, po odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości. Rozwiązana na mocy rozkazu MSW z 25 lutego 2014 roku.

⁴⁶ Tituszki – wynajęci oraz opłaceni przez władze ukraińskie młodzi ludzie, których zadaniem było przeprowadzanie starć, prowokacji, a także bójek z opozycją skupioną na Euromajdanie.

⁴⁷ P. Ochmann, Wojas J., *op. cit.*, s. 92.

W trakcie kryzysu krymskiego na wschodzie Ukrainy wybuchały demonstracje, podczas których głoszone były prorosyjskie hasła. W kwietniu nastąpiło natężenie protestów, co było skutkiem pojawienia się ludzi uzbrojonych, noszących „mundury rosyjskich sił powietrznodesantowych” i pozostających bez jakichkolwiek dystynkcji państwowych⁴⁸. Na obszarze obwodów donieckiego i ługańskiego miały miejsce największe operacje organizowane przez separatystów, wśród których wymienić należy akcje przejmowania budynków administracji publicznej. Stanowiło to wyraz słabości nie tylko lokalnych służb bezpieczeństwa, ale także ukraińskiej państwowości. Początkowo prowadzone w ramach Operacji Antyterrorystycznej działania nie przynosiły znaczących sukcesów, jednakże zapobiegły one rozszerzeniu się fali protestów poza obszar obu obwodów. Wkrótce po tym proklamowano utworzenie Donieckiej oraz Ługańskiej Republiki Ludowej, które mimo przeprowadzonego 12 maja niezgodnego z ukraińskim prawem referendum niepodległościowego, nie zostały uznane przez społeczność międzynarodową. 24 maja separatyści ogłosili, że obie republiki ludowe zostały zjednoczone i w ich miejsce powstała Federacyjna Republika Noworosji⁴⁹.

W czasie prowadzonych walk pomiędzy wojskami ukraińskimi a separatystami, mówiono, że ci ostatni wspierani byli „przez transporty broni z Rosji, w tym artyleryjskie systemy raketowe, przeciwlotnicze, pojazdy opancerzone i czołgi”⁵⁰. Nie da się nie zauważyć, że ukraińskie siły zbrojne były słabo uzbrojone (wykorzystywały one w większości poradziecki sprzęt), dlatego też potrzebowały czasu aby osiągnąć gotowość umożliwiającą podjęcie działań ofensywnych przeciwko separatystom. Zmiany, jakie dokonywały się na Ukrainie w wyniku mającego tam miejsce konfliktu, przyczyniły się do wymiany władz (przeprowadzono demokratyczne wybory prezydenckie 25 maja oraz parlamentarne 26 października), urzędników związanych ze starym reżimem, jak również oficerów służb bezpieczeństwa czy ukraińskich sił zbrojnych. Dopiero w lipcu i sierpniu ukraińskim oddziałom udało się wyzwolić znaczny obszar zajęty przez separatystów, rozpocząć oblężenie miast w obwodach donieckim i ługańskim, a także przejąć kontrolę nad granicą ukraińsko-rosyjską⁵¹.

Metody, które Rosja wykorzystwała w trakcie kryzysu na Półwyspie Krymskim i w czasie konfliktu wschodnio-ukraińskiego pozwalają zaliczyć konflikt rosyjsko-ukraiński do wojny hybrydowej. Wśród nich wymienić można m.in.:

- asymetryczność, która przejawia się różnicami w potencjale militarnym i ekonomicznym obu państw, z czego potencjał strony rosyjskiej wielokrotnie przewyższa możliwości Ukrainy. Działania defensywne, które podejmuje strona ukraińska, mają przede wszystkim charakter konwencjonalny. Ich celem jest ochrona ludności oraz terytorium państwa, a także odparcie agresora;
- nieregularność opartą na wykorzystywaniu oddziałów składających się z ludności lokalnej oraz najemników ze wschodu Ukrainy (określanych również jako ochotników) do działań wyzwoleniczych, których działanie inspirowane i koordynowane było przez Rosję. Z nieregularnością, jako jedną z metod prowadzenia wojny hybrydowej, wiąże się prowadzenie

⁴⁸ K. Sobczyk, *Konflikt na Ukrainie – porażka czy szansa dla Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE?*, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/SOBCZYK_33-2015.pdf, s. 50. dostęp z dnia: 09.09.2017 r.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 50.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 50.

⁵¹ *Ibidem*, s. 50-51.

- wojny przez pośredników - w tym przypadku najemników z Kaukazu Północnego;
- wojnę informacyjną, której celem było uzasadnienie rosyjskich praw do zajęcia Półwyspu Krymskiego i przedstawienie faktycznego udziału Rosjan w konflikcie. Co więcej, metody tego typu, przy pomocy przekazu zewnętrznego, informowały o rzeczywistym udziale rosyjskich oddziałów w konflikcie;
 - wojnę psychologiczną, do której zalicza się przeprowadzanie manewrów oraz gromadzenie regularnych oddziałów wojsk rosyjskich w pobliżu granicy rosyjsko-ukraińskiej;
 - wojnę ekonomiczną, która przejawiała się poprzez wstrzymanie dostaw gazu, a także podnoszenie jego ceny. Wielokrotnie doszło również do obniżenia ciśnienia w rurociągach, co miało na celu zainicjowanie „rewersowego przesyłu gazu rosyjskiego z państw trzecich”;
 - aktywność poniżej progu wojny, co wynika z braku jednoznaczności prowadzonej w sposób bezpośredni interwencji oddziałów rosyjskich na dużą skalę. Dochodziło wyłącznie do okresowego naruszania granic, które organizowane było na niewielką skalę;
 - niejednoznaczność, którą determinuje częsta zmiana stanowiska Rosji w stosunku do konfliktu na terytorium Ukrainy. Strona rosyjska początkowo zdecydowanie zaprzeczała bezpośredniej interwencji na obszarze państwa ukraińskiego, prowadzonej przez swoich żołnierzy. Jednakże następnie doszło do potwierdzenia przez prezydenta Rosji Władimira Putina obecności tzw. zielonych ludzików na tym terenie. Do zmiany podejścia doszło w momencie, gdy okazało się, że zajęcie stanowiska potwierdzającego obecność rosyjskich żołnierzy na terytorium Ukrainy jest korzystne dla osiągnięcia celów taktycznych w polityce wewnętrznej Federacji Rosyjskiej;
 - nielinearność oraz małą intensywność przebiegu konfliktu, czego wyrazem jest stopniowanie przez Rosję jego intensywności. Wskazuje się fazy bardzo intensywne, których przykładem mogą być działania poprzedzające, a także obejmujące w sposób bezpośredni aneksję Krymu. W konflikcie rosyjsko-ukraińskim miały miejsce także fazy relatywnie spokojne, czyli będące deeskalacją trwających dotychczas faz intensywnych. Przykładem są negocjacje prowadzone nad porozumieniami Mińsk I oraz Mińsk II;
 - efekt synergiczny, który opiera się przede wszystkim na kompleksowym oraz wielotorowym oddziaływaniu strony rosyjskiej na bezpieczeństwo na obszarze państwa ukraińskiego oraz na jego sytuację społeczno-ekonomiczną;
 - niestandardowość działań, która polega na skupieniu się Rosji głównie na akcjach trudnych do neutralizacji przez stronę ukraińską. Są to działania, które dalece wykraczają poza klasyczne środki wykorzystywane do prowadzenia działań zbrojnych⁵².

⁵² K. Wąsowski, *op. cit.*, s. 46-47.

5. ROSYJSKA INTERWENCJA NA UKRAINIE W ŚWIETLE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Określenie charakteru konfliktu na Półwyspie Krymskim oraz we wschodniej części Ukrainy nie jest jednoznaczne. Społeczność międzynarodowa w zakwalifikowaniu obu przypadków do konfliktów międzynarodowych lub niem międzynarodowych przyjmuje zróżnicowane stanowiska. Państwa będące członkami NATO oraz Unii Europejskiej klasyfikują wydarzenia na Krymie jako konflikt międzynarodowy, głównie ze względu na inwazję rosyjskich wojsk⁵³. Rosja natomiast, w czasie prowadzonych walk na półwyspie, stwarzała pozory konfliktu o charakterze niem międzynarodowym. Do 18 marca 2014 roku, a więc do momentu, w którym dokonano aneksji Krymu, rosyjskie władze nie komentowały w żaden sposób udziału swoich sił zbrojnych w konflikcie. Dopiero po przyłączeniu półwyspu do Federacji Rosyjskiej, prezydent Władimir Putin potwierdził, że *little green men* to w rzeczywistości rosyjscy żołnierze. Działania, jakie prowadziły władze rosyjskie, pozwalają zakwalifikować konflikt krymski do wojny hybrydowej, przede wszystkim ze względu na prowadzoną przez Kreml dezinformację przeciwnika, stanowiącą jedno z założeń konfliktów o charakterze hybrydowym.

Rozbieżność zdań dotycząca zaklasyfikowania wydarzeń na Ukrainie do konfliktu międzynarodowego lub niem międzynarodowego ma miejsce także w sytuacji walk we wschodniej części państwa. Pomimo tego, członkowie Paktu Północnoatlantyckiego oraz Unii Europejskiej uznali je za konflikt międzynarodowy. Rezolucja z 15 stycznia 2015 roku w sprawie sytuacji na Ukrainie wyraża opinię Parlamentu Europejskiego potępiającą *agresywną i ekspansjonistyczną politykę Rosji, która stanowi zagrożenie dla jedności i niepodległości Ukrainy oraz dla samej UE, oraz jej interwencję wojskową i okupację terytorium Ukrainy, w tym nielegalną aneksję Krymu, która stanowi naruszenie prawa międzynarodowego i zobowiązań samej Rosji wynikających z Karty Narodów Zjednoczonych, aktu końcowego OBWE z Helsinek, memorandum budapeszteńskiego z dnia 5 grudnia 1994 r. oraz porozumień z Mińska z dnia 5 września 2014 roku*⁵⁴.

Ponadto w punkcie 17 rezolucji Parlament Europejski określił, że „Ukraina znajduje się w stanie niewypowiedzianej wojny hybrydowej, która łączy w sobie elementy wojny internetowej, korzystania z oddziałów regularnych i nieregularnych, propagandy, nacisków gospodarczych, szantażu energetycznego, dyplomacji i destabilizacji politycznej”⁵⁵. W deklaracji szczytu walijskiego, który odbył się we wrześniu 2014 roku, przedstawiciele państw sojuszników NATO potępiły *eskalującą, nielegalną interwencję zbrojną Rosji na Ukrainie, a także zażądały, aby Rosja powstrzymała swoje działania i wycofała swoje siły z terytorium Ukrainy oraz z pozycji wzdłuż ukraińskich granic*⁵⁶.

Rosja przedstawiała wówczas siebie nie w roli strony konfliktu, lecz jako arbitra, co stanowiło podstawę do określenia przez nią charakteru toczącego się sporu. Władze rosyjskie niejednokrotnie definiowały walki we wschodniej części

⁵³ T. Srogosz, *op. cit.*, s. 81.

⁵⁴ Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie sytuacji na Ukrainie (2014/2965(RSP)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2015-0029+0+DOC+XML+V0//PL>, pkt. 3. dostęp z dnia: 04.10.2017 r.

⁵⁵ *Ibidem*, pkt. 17.

⁵⁶ *Wales Summit Declaration (Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales) z 5 września 2014 roku*, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm. dostęp z dnia: 04.10.2017 r.

Ukrainy jako konflikt międzynarodowy noszący znamiona walki narodowowyzwoleńczej, w której udział biorą wyłącznie separatyści. Oprócz tego próbowały również zataić udział swoich sił zbrojnych w sporze z siłami ukraińskimi⁵⁷. Metoda wykorzystania *little green men* w czasie konfliktu wschodnioukraińskiego jest inna niż w przypadku kryzysu na Półwyspie Krymskim. Tutaj zielone ludziki wspierały separatystów w prowadzonych przez nich działaniach zbrojnych, które miały charakter bardziej regularny aniżeli operacje przeprowadzane na Krymie⁵⁸. Ponadto trudniejsze do udowodnienia pozostaje ich powiązanie z rosyjskimi siłami zbrojnymi.

Przedstawiciele Ukrainy określają zaś kryzys krymski oraz konflikt wschodnioukraiński jako rosyjską agresję skierowaną przeciwko ich państwu. 21 kwietnia 2015 roku Ukraińska Rada Najwyższa zatwierdziła uchwałę, w której wezwała Rosję, aby ta wycofała swoje wojska z terytorium Ukrainy, a także aby zaniechała działań, które miałyby na celu wsparcie separatystów⁵⁹.

Rosja, wykorzystując swoje siły w celu przejęcia niektórych obiektów na Półwyspie oraz pozostałych działań, które wiązały się m.in. z blokadą oddziałów ukraińskich, naruszyła postanowienia zawarte w umowie o statusie i warunkach przebywania Floty Czarnomorskiej Federacji Rosyjskiej na terytorium Ukrainy z 1997 roku oraz traktatu o przyjaźni, współpracy i partnerstwie z 1997 roku⁶⁰. Działania te można więc uznać za agresję, co zakwalifikowane prawnie zostało przez Radę Unii Europejskiej podczas jej spotkania 3 marca 2014 roku, sekretarza stanu USA Johna Kerry'ego, a także ukraińskie Stowarzyszenie Prawa Międzynarodowego. W przypadku komentarzy wydanych do rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 68/262 w sprawie Krymu, która została przyjęta w marcu 2014 roku, zakwalifikowania działań rosyjskich jako agresji dokonał wyłącznie przedstawiciel Kanady⁶¹.

Pomimo tego, że nie istnieje wiążąca definicja agresji, to jednak rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314 z 1974 roku stwierdza, że o agresja ma miejsce wtedy, „gdy państwo użyje siły zbrojnej przeciwko suwerenności, terytorialnej integralności lub politycznej niepodległości innego państwa”⁶². Przemieszczanie rosyjskich sił zbrojnych na terytorium Ukrainy niezgodnie z obowiązującymi porozumieniami oraz bez jej zgody stanowi użycie sił zbrojnych w myśl postanowień rezolucji nr 3314. Jeżeli chodzi o naruszenie terytorialnej integralności, to przykładem tego może być aneksja przez Rosję Półwyspu Krymskiego⁶³.

W artykule 2 Karty Narodów Zjednoczonych, a dokładniej w jego 4 punkcie, zabronione zostało użycie siły oraz groźba jej użycia przeciwko integralności terytorialnej bądź niezawisłości politycznej⁶⁴. Za groźbę użycia siły w przypadku rosyjskich działań uznać można „nagłe zwiększanie liczebności kontyngentu na Krymie, kumulowanie wojsk na granicy z Ukrainą i wypowiedzi władz rosyjskich podważające trwałość granic Ukrainy oraz zwrócenie się 1 marca 2014 roku

⁵⁷ T. Srogosz, *op. cit.*, s. 82.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 81.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 82.

⁶⁰ P. Grzebyk, *op. cit.*, za: Wilk A., *Rosyjska interwencja wojskowa na Krymie*, „Analizy OSW”, www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-05/rosyjska-interwencja-wojskowa-na-krymie, s. 20.

⁶¹ *Ibidem.*, s. 20-21.

⁶² *Ibidem*, s. 21.

⁶³ *Ibidem*, s. 21.

⁶⁴ *Karta Narodów Zjednoczonych*, Dz. U. 1947 nr 23 poz. 90, art. 2 (4).

prezydenta Rosji do Rady Federacji Rosyjskiej o zgodę na użycie siły”⁶⁵. Ważną kwestią w tym przypadku pozostaje problem tzw. agresji poniżej progu wojny. Wykorzystanie przez stronę rosyjską takiego typu działań miało na celu ograniczenie skali prowadzonych na terytorium Ukrainy operacji zbrojnych. To z kolei miało utrudnić określenie jednoznaczności zarówno stanu wojny, agresora, a także zapobiec reakcji ze strony społeczności międzynarodowej⁶⁶.

Zdaniem Rosji, działania, które podjęła ona na Krymie, były zgodne z prawem międzynarodowym. Interwencję tą próbowała uzasadnić zgodą władz ukraińskich na podjęcie tego typu działań, prawem do samoobrony, które obejmuje prawo do obrony obywateli własnego państwa, a także dążeniem do zapobiegnięcia naruszeniu praw człowieka przez ukraińskie bojówki. Dodatkowo Rosja odwoływała się do historycznych praw do Krymu, a także wsparcia ludności Półwyspu w ich prawie do samostanowienia⁶⁷.

ZAKOŃCZENIE

Na początku XXI wieku pojęcie wojny hybrydowej (konfliktu hybrydowego) zaczęło być używane znacznie częściej niż miało to miejsce wcześniej. Wzrost aktywności tzw. Państwa Islamskiego, a także konflikt na Ukrainie w 2014 roku przyczyniły się do zintensyfikowanego wykorzystania terminu wojny hybrydowej⁶⁸.

Konflikt ukraiński określany jest jako ten noszący znamiona działań zbrojnych o charakterze hybrydowym. Wielokrotnie, w sposób pośredni oraz bezpośredni, Rosjanie przyznawali się, że wykorzystywali oni metody hybrydowe w trakcie trwania konfliktu na Ukrainie, czemu następnie zaprzeczali⁶⁹. Dodatkowo, jeśli miejsce ma sytuacja, w której jedna ze stron toczącego się sporu uznaje konflikt za międzynarodowy, a druga określa jego charakter jako niem międzynarodowy, można mówić o konflikcie hybrydowym. Próba ukrycia agresji, jaka miała miejsce w przypadku Ukrainy, przede wszystkim w odniesieniu do wysyłania nieoznakowanych oddziałów, stanowi kolejną z cech konfliktu noszącego znamiona działań hybrydowych⁷⁰.

W przypadku współczesnych konfliktów zbrojnych akt wypowiedzenia wojny nie ma zastosowania, co jest wynikiem zakazu użycia siły znajdującego się w Karcie Narodów Zjednoczonych. W odniesieniu do konfliktu hybrydowego mógłby on jednak stanowić pewnego rodzaju wsparcie dla państwa będącego ofiarą ataku. Nie tylko przyczyniłby się on do „zaangażowania napastnika w wojnę i przekształcenia tego konfliktu w konflikt konwencjonalny”, a więc podjęcia działań niehybrydowych, ale także zwróciłyby uwagę społeczności międzynarodowej⁷¹. Wypowiedzenie wojny jest korzystnym rozwiązaniem w przypadku kiedy obie strony konfliktu posiadają porównywalny potencjał militarny. Przykład Ukrainy pokazuje, że prowadzenie działań zbrojnych o charakterze hybrydowym było dla niej lepszą opcją, gdyż nie zmuszało jej do konfrontacji z liczniejszymi siłami rosyjskimi⁷². Działania, jakie Rosja prowadziła na Ukrainie pokazały, że nie musi ona wykorzystywać metod

⁶⁵ P. Grzebyk, *op. cit.*, s. 21.

⁶⁶ L. Skoneczny, *op. cit.*, s. 45.

⁶⁷ P. Grzebyk, *op. cit.*, s. 25.

⁶⁸ K. Wąsowski, *op. cit.*, s. 39.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 44.

⁷⁰ T. Srogosz, *op. cit.*, s. 82.

⁷¹ *Ibidem*, s. 105.

⁷² *Ibidem*, s. 104.

konwencjonalnych, ani używać siły by dokonać destabilizacji sytuacji politycznej oraz gospodarczej każdego państwa, w szczególności leżącego w sąsiedztwie⁷³ lub na obszarze postsowieckim. Czynniki, które sprzyjać mogą w przyszłości potencjalnej interwencji na terytorium dawnych republik radzieckich, to przede wszystkim wspólne granice z tym państwem oraz bazy wojskowe znajdujące się na jego terytorium, liczna mniejszości ludności rosyjskiej, która deklaruje silne więzi z państwem rosyjskim, duże powiązanie ekonomiczne tych państw z Rosją, co w praktyce oznacza uzależnienie gospodarki od rosyjskiego importu, a także słabość administracyjno-polityczna i militarna zaatakowanego państwa⁷⁴.

Uzasadnienie legalności interwencji Rosji na Półwyspie Krymskim sprowadza się do przedstawienia jej słuszności przez pryzmat przeprowadzenia interwencji humanitarnej, której celem była ochrona miejscowej ludności przed naruszeniami praw człowieka, jakie wówczas miały mieć miejsce. W przypadku kryzysu krymskiego można mówić również o interwencji mającej na celu ochronę własnych obywateli, czyli licznie zamieszkałej tam ludności rosyjskiej⁷⁵. Skutki przeprowadzonej przez Rosję interwencji, a także poziom jej zaangażowania wskazują, że dokonała ona napaści zbrojnej na Ukrainę. Zapis dotyczący takiego rodzaju agresji znajduje się w artykule 51 Karty Narodów Zjednoczonych, co oznacza, że Rosja nie tylko złamała obowiązujące ją dwustronne porozumienia z Ukrainą (m.in. o stacjonowaniu Floty Czarnomorskiej), ale także normy prawa międzynarodowego⁷⁶.

Wykorzystanie przez Rosję działań hybrydowych w stosunku do znacznie słabszego przeciwnika jakim jest Ukraina, stanowi szczególne zastosowanie tego typu metod. Dotychczas, w konfliktach noszących znamiona hybrydowych, to strona słabsza prowadziła takie działania. Paradoks konfliktu ukraińskiego polega na tym, że Ukraina, jako słabsza strona konfliktu, mogłaby wykorzystać metody nieregularne. W praktyce zaś jej działania ograniczają się wyłącznie do metod konwencjonalnych⁷⁷. Celem prowadzonej wobec Ukrainy polityki rosyjskiej jest utrzymanie powstałych po rozpadzie ZSRR państw pod wpływami Rosji. Wszelkie próby współpracy podejmowane przez kraje postsowieckie z Unią Europejską lub NATO przyczyniają się do osłabienia wpływów rosyjskich na tych terenach. Poprzez wykorzystanie środków konwencjonalnych, a także tych mających charakter hybrydowy Rosja dąży do utrzymania swoich wpływów na terytoriach dawnych republik radzieckich, a także kontroli nad nimi⁷⁸.

BILIOGRAFIA

Wydawnictwa zwarte

1. Grzebyk P., *Aneksja Krymu przez Rosję w świetle prawa międzynarodowego*, „Sprawy międzynarodowe” 2014, nr 1, pod red.: Andrzeja Ananicza, PISM, Warszawa 2014

⁷³ K. Wąsowski, *op. cit.*, s. 48.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 52.

⁷⁵ P. Ochmann, J. Wojas, *op. cit.*, s. 93.

⁷⁶ *Ibidem*, s. 109.

⁷⁷ K. Wąsowski, *op. cit.*, s. 45.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 54-55.

2. Kleczkowska A., *Wojna hybrydowa – uwagi z perspektywy prawa międzynarodowego publicznego*, „Sprawy międzynarodowe” 2015, nr 2, pod red.: Andrzeja Ananicza, PISM, Warszawa 2015.
3. Ochmann P., Wojas Jakub, *Współczesne znaczenie aktu wypowiedzenia wojny w kontekście konfliktu na wschodzie Ukrainy*, „Sprawy międzynarodowe” 2015, nr 4, pod red.: Andrzeja Ananicza, PISM, Warszawa 2015.
4. Ochmann P., Wojas Jakub, *Zagadnienia prawne rosyjskiej interwencji zbrojnej na Krymie w 2014 r.*, „Sprawy międzynarodowe” 2016, nr 1, pod red.: Andrzeja Ananicza, PISM, Warszawa 2016.
5. Piotrowski M. A., *Konflikt nigdy nie jest prosty: amerykańska teoria i doktryna wojen oraz przeciwników hybrydowych*, „Sprawy międzynarodowe” 2015, nr 2, pod red.: Andrzeja Ananicza, PISM, Warszawa 2015.
6. Srogosz T., *Status prawny nieoznakowanych żołnierzy w wojnie hybrydowej*, „Sprawy międzynarodowe” 2015, nr 4, pod red.: Andrzeja Ananicza, PISM, Warszawa 2015.
7. Wąsowski K., *Istota i uniwersalność rosyjskiego modelu wojny hybrydowej*, „Sprawy międzynarodowe” 2015, nr 2, pod red.: Andrzeja Ananicza, PISM, Warszawa 2015.

Źródła internetowe

8. Gruszczak A., *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna*, [w:] *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, pod red.: Witolda Sokały i Bartłomieja Zapały, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2011
9. *Przedmowa*, [w:] *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, pod red.: W. Sokały i B. Zapały, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2011
10. Skoneczny Ł., *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia*, [w:] *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego: Wojna hybrydowa – wydanie specjalne*, pod red.: P. Potejko, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Centralny Ośrodek Szkolenia im. Gen. Stefana Roweckiego „Grota”, www.abw.gov.pl/download/1/1925/skoneczny.pdf
11. Sobczyk K., *Konflikt na Ukrainie – porażka czy szansa dla Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE?*, s. 50, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/SOBCZYK_33-2015.pdf
12. Wojnowski M., *Mit „wojny hybrydowej”. Konflikt na terenie państwa ukraińskiego w świetle rosyjskiej myśli wojskowej XIX–XXI wieku*, www.abw.gov.pl/download/1/1926/wojnowski.pdf

Akty prawne

13. *Karta Narodów Zjednoczonych*, art. 2 (4), Dz. U. 1947 nr 23 poz. 90, <http://isap.sejm.gov.pl/>
14. *Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny z 12 sierpnia 1949 r.*, Genewa, Dz. U. 1956 nr 38 poz. 171, https://mswia.gov.pl/ftp/OCK/dokumenty_Prawo_MPH/1949_12_VIII_IV%20konwencja_genewska.pdf
15. *Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych z 8 czerwca 1977 r.*, Dz. U. 1992 nr 41 poz. 175, http://www.pck.org.pl/pliki/konwencje/ii_pd.pdf
16. *Regulamin do IV Konwencji Haskiej z 1907 roku*, http://www.pck.org.pl/pliki/mph/1907_Haga_-_IV_KH%20Regulamin.pdf
17. *Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie sytuacji na Ukrainie (2014/2965(RSP))*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+MOTION+B8-2015-0029+0+DOC+XML+V0//PL>
18. *Wales Summit Declaration (Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales) z 5 września 2014 roku*, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

HYBRID WARFARE IN UKRAINE AS AN EXAMPLE OF MODERN ARMED CONFLICTS

Summary: *This article presents the character of modern armed conflicts which feature is hybridism. It defines genesis of the notion of hybrid warfare and little green men. It also presents their status in the international law. Additionally there became presented characteristic features of hybrid conflicts. In the article there is also quoted Ukrainian case which is a typical example of this kind military action.*

Keywords: *hybrid warfare, international law, humanitarian law, little green men, Crimean crisis, conflict in eastern Ukraine*